

Hojni poznaniacy nadal ratują pomniki na wileńskiej Rossie

Dzięki datkom zebranych w ubiegłym roku na największych poznańskich cmentarzach udało się odnowić grób Rozalii Zawistano-
wicz na wileńskiej Rossie

Fot. Marian Paluszkiewicz

W przyszłym tygodniu, w Dniu Wszystkich Świętych, na największych poznańskich cmentarzach, Miłostowo i Junikowo, już po raz 18. odbędzie się

kwesta na rzecz wileńskiej Rossy. Do tej pory dzięki zbiórkom udało się odrestaurować 21 obiektów na najstarszej wileńskiej nekropolii.

Str. 4

**Spektakl „Trzy świnki”
w „Wili”**

Str. 8

**Wybuch przed stacją TV w
Kijowie**

Str. 9

**Co kryje się w hamburgerach
i frytkach?**

Str. 13

ISSN 1392-0405

9 771392 040028

Legalizm władzy bierze się z jej demokratycznej legitymacji

Według Encyklopedii PWN władza, to nic innego, jak stosunek społeczny pomiędzy dwoma jednostkami lub dwoma grupami społecznymi, z których jedna strona może w sposób trwały i uprawniony wydawać drugiej polecenia oraz egzekwować ich wykonywanie.

Tak pojęte stosunki władzy występują w każdej grupie społecznej, w której ktoś wydaje polecenia, a ktoś inny je wykonuje. Władza może się opierać na dobrowolnej akceptacji jej podporządkowanych mającej źródło w uznaniu jej autorytetu i prawowitości (legalizm) bądź na przymusie społecznym, a nawet przemocy fizycznej.

Władza państwowa (polityczna) to typ władzy obejmującej ludzi zamieszkujących określone terytorium, sprawowanej przez specjalny aparat, wyodrębniony od ogółu ludności. Władza państwowa opiera się w ostateczności na groźbie użycia przemocy fizycznej w formach przewidzianych prawem, przy czym rządzący mają współcześnie monopol dysponowania siłą fizyczną. Współcześnie, w zdecydowanej większości krajów rozwiniętych, legalizm władzy bierze się z jej demokratycznej legitymacji – wyboru rządzących przez obywateli. Słowo „demokracja” pochodzi z języka greckiego od słów *demos*, co znaczy lud oraz *kratos* – władza. System demokratyczny pojawił się w starożytnych Atenach w VI w.p.n.e. i opierał się na tym, że samo społeczeństwo państwa decydowało o jego sprawach, w tym, o obsadzie najważniejszych urzędów. Demokracja Ateńska miała charakter bezpośredni.

Kluczową rolę odgrywało tam Zgromadzenie Ludowe wszystkich obywateli, którzy na jego sesjach decydowali o bieżących sprawach wymaga-

jących uwagi. W dzisiejszych państwach, ze względu na nieporównywalną, w stosunku do starożytnych Aten, liczbę obywateli uprawnionych do głosowania, demokracja ma przede wszystkim charakter pośredni – przedstawicielski. Oznacza to, że obywatele wybierają swych przedstawicieli w celu decydowania w ich imieniu o sprawach rangi państwowej. Taka jest geneza demokratycznych wyborów – posłowie, to po prostu przedstawiciele wyborców, głosujący w imieniu całego społeczeństwa.

Formy demokracji bezpośredniej, takie jak referendum czy ludowa inicjatywa ustawodawcza (prawo grupy obywateli do wniesienia do parlamentu projektu ustawy) mają w dzisiejszych czasach mniejsze znaczenie. Wyjątkiem w tej mierze jest ustrój Szwajcarii, gdzie formy demokracji bezpośredniej wciąż odgrywają ogromną rolę. Najlepiej zilustrować to można na przykładzie tzw. weta ludowego. Po przyjęciu ustawy przez parlament, społeczeństwo może sprzeciwić się jej wejściu w życie w drodze referendum, do którego organizacji wystarczy jedynie zebranie podpisów 50 tysięcy wyborców.

Podstawą ustroju demokratycznego, jest koncepcja suwerenności narodu, ukształtowana przez wybitnych filozofów epoki Oświecenia, takich jak John Locke czy Jean-Jacques Rousseau. Teoria ta zakłada,

że źródłem władzy w państwie jest naród, rozumiany jako wspólnota obywateli państwa. Naród, jako suweren, powierza sprawowanie władzy w swoim imieniu swoim przedstawicielom, którzy są przed nim odpowiedzialni. Teorii suwerenności narodu nie należy mylić z suwerennością państwa, która oznacza niezależność jego władz oraz terytorium od zewnętrznych wpływów.

Kolejnym filarem współczesnych demokracji jest zasada trójpodziału władzy, za której twórcę w nowoczesnym ujęciu uważa się Karola Monteskiusza. Zgodnie z tą koncepcją w ramach władzy państwowej wyróżnia się władzę ustawodawczą (legislatywę), sprawowaną przez parlament, który stanowi prawo, władzę wykonawczą (egzekutywę) sprawowaną przez głowę państwa i rząd oraz władzę sądowniczą (judykatywę), która kontroluje przestrzeganie prawa zarówno przez organy państwa jak i jego społeczeństwo. Władze te powinny być od siebie niezależne, gdyż koncentracja wszystkich trzech w ręku jednej osoby bądź grupy niechybnie doprowadziłaby do dyktatury, która jest przeciwieństwem demokracji.

Koncepcja trójpodziału władzy zapewnia wzajemną kontrolę i ograniczanie się trzech jej ośrodków. Wprowadzenie w życie zasady trójpodziału władzy nie oznacza, że aparat państwa

we wszystkich krajach demokratycznych zorganizowany jest identycznie – wyodrębnić można pewne podstawowe systemy wzajemnych zależności między legislatywą a egzekutywą. Jednym z najczęściej spotykanych wariantów jest system parlamentarno-gabinetowy. Za klasyczny jego przykład zazwyczaj podaje się ustrój Wielkiej Brytanii. W nieco zmodyfikowanych wersjach występuje on także w Polsce i na Litwie. W tym systemie władza wykonawcza sprawowana jest przez głowę państwa i rząd (gabinet), na czele z premierem, który dysponuje większością uprawnień egzekutywy.

Głowa państwa (którą może być prezydent, bądź monarcha, jak w Wielkiej Brytanii) jest zaś przede wszystkim najwyższym reprezentantem państwa. W systemie parlamentarno-gabinetowym, rząd ponosi odpowiedzialność polityczną przed parlamentem. W razie wątpliwości związanych z działalnością rządu, parlament może uchwalić tzw. wotum nieufności, którego skutkiem jest odwołanie rządu w całości, bądź określonego ministra. Pewną odmianą systemu parlamentarno-gabinetowego jest system kanclerski, występujący w Niemczech.

Charakteryzuje się on bardzo silną pozycją szefa rządu – kanclerza, który ma decydujący wpływ na bieżące prowadzenie polityki państwa. Prezydent pełni zaś prawie wyłącznie funkcje reprezentacyjne. System prezydencki opiera się na dwóch podstawowych założeniach. Pierwszym z nich jest monizm egzekutywy (w przeciwieństwie do systemu parlamentarno-gabinetowego, która zakłada jej dualizm – współistnienie głowy państwa i rządu).

ze str. 10 » *Legalizm władzy bierze się z jej demokratycznej legitymacji*

Prezydent jest zarazem bezpośrednim zwierzchnikiem ministrów. Rząd zaś, jako osobny, decyzyjny organ nie istnieje – ministrowie są jedynie wykonawcami woli prezydenta. Drugim z filarów klasycznego systemu prezydenckiego jest całkowity rozdział egzekutywy i legislatury. Prezydent nie ma żadnych narzędzi wpływu na parlament, a parlament na prezydenta, który nie ponosi odpowiedzialności politycznej i nie może zostać odwołany z urzędu przed upływem kadencji, chyba, że ze względu na złamanie prawa. Za najbardziej obrazowy przykład systemu prezydenckiego uważa się powszechnie Stany Zjednoczone.

Inaczej funkcjonuje system półprezydencki. Łączy on w sobie pewne cechy systemu parlamentarno-gabinetowego i prezydenckiego. Podobnie jak w systemie parlamentarno-gabinetowym, system półprezydencki zakłada dualizm egzekutywy – istnieje zarówno głowa państwa jak i rząd, jednak decydująca rola przypada głowie państwa, która dysponuje narzędziami wpływu zarówno na rząd jak i parlament. Może ona zarządzić przedterminowe wybory do parlamentu, ma wpływ na kształt rządu i może wyznaczać kierunki polityki państwa. Modelowym przykładem systemu półprezydenckiego jest Francja.

Należy zwrócić uwagę, że w omówionych powyżej systemach, zmienna jest pozycja władz ustawodawczej i wykonawczej. Władza sądownicza zaś, we wszystkich państwach demokratycznych, powinna pozostawać poza wszelką kontrolą władz pozostałych. Jest to bardzo ważne, gdyż to judykatura sprawuje kontrolę przestrzegania prawa przez rządzących i z tego względu, nie mogą mieć oni na nią żadnego wpływu. Gdyby bowiem mieli, stworzyłoby to pokusę do obsadzania sądów zaufanymi ludźmi, którzy nie byłoby skłonni do rzetelnego przeprowadzania kontroli działań władzy, która mogłaby w ten sposób przerodzić się we władzę autorytarną bądź totalitarną. Sądownictwo zawsze, bez względu na okoliczności, musi pozostawać niezależne i obiektywne. Jest to podstawowa gwarancja ochrony jednostek przed nadużyciami władzy.

Poza demokratycznymi formami sprawowania władzy istniały i istnieją państwa o niedemokratycznych formach rządów. W ustroju autorytarnym władza podlega jedynie iluzorycznej kontroli obywateli, stosowane są różne narzędzia represji, opozycja ma ograniczone pole działania ze względu na cenzu-

rę, zależność wszelkich instytucji od ośrodka władzy, a także manipulowanie przez rządzących wynikami wyborów. Większość społeczeństwa zazwyczaj pozostaje bierna i niezaangażowana w sprawy publiczne ze względu na uzasadnione przekonanie, że może to grozić represjami ze strony władzy w przypadku zadeklarowania odmiennych poglądów na kształt państwa. Państwami autorytarnymi są Rosja, Białoruś czy Chiny.

Jeszcze bardziej opresyjną formą rządów jest totalitaryzm, który cechuje się istnieniem tylko jednej legalnej partii politycznej, w rękach której pozostaje władza w państwie. Na jej czele stoi otoczony kultem przywódca, którego zdanie ma decydujące znaczenie we wszystkich kwestiach. Totalitarni dyktatorzy utrzymują się przy władzy głównie dzięki rozbudowanemu aparatowi represji, skierowanemu przeciw wszelkim przejawom kwestionowania słuszności ich działań. Instytucje demokratyczne, takie jak wybory, albo nie istnieją albo pozbawione są wszelkiego znaczenia, jako że kandyduje w nich tylko jedna partia, a wyniki głosowania najczęściej są fałszowane. Jest to istotna różnica między totalitaryzmem a autorytaryzmem, w którym zachowane zostają pewne pozory demokracji.

Władza autorytarna zazwy-

czaj nie zaprowadza tak brutalnego terroru, jak ten znany z państw totalitarnych. Codzienne życie obywateli tych ostatnich poddane jest ciągłej kontroli sprawowanej przez tajną policję oraz sieć informatorów i szpiegów. Za działania sprzeczne z interesem jedynej partii, grożą surowe kary, włącznie z zesłaniem do obozu pracy i karą śmierci, wymierzane arbitralnie, gdyż sądy są również zależne od partii i wykonują jej polecenia. Totalitaryzm cechuje się też centralnie planowaną gospodarką, nastawioną głównie na przemysł wojenny, ponieważ państwa takie zazwyczaj prowadzą agresywną politykę zagraniczną. Państwami tego typu były hitlerowska III Rzesza oraz stalinowski Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Współcześnie zaś coraz częściej mówi się, że system totalitarny panuje obecnie w Korei Północnej. Jak widać powyżej, władza jest interpretowana na różne sposoby, lecz zawsze wiąże się z ogromną odpowiedzialnością. Na świecie istnieją różne systemy polityczne, w których obywatele odgrywają różną rolę. Jako obywatele państwa demokratycznego winniśmy pamiętać o naszych obowiązkach by brać aktywny udział w procesie rządzenia państwem. ◻

EFHR

Na świecie istnieją różne systemy polityczne, w których obywatele odgrywają różną rolę

Fot. archiwum